

FELSEFE DÜNYASI

2017/ YAZ/ SUMMER Sayı/Issue: 67

FELSEFE / DÜŞÜNCE DERGİSİ

Yerel, Süreli ve hakemli bir Dergidir.

ISSN 1301-0875

Türk Felsefe Derneği mensubu tüm Öğretim üyeleri (Prof. Dr., Doç. Dr., Dr. Öğr. Üyesi) *Felsefe Dünyası*'nın Danışma Kurulu/ Hakem Heyetinin doğal üyesidir.

Sahibi/Publisher

Türk Felsefe Derneği Adına Başkan Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ

Editör/Editor

Prof. Dr. Celal TÜRER

Yazı Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ (Ankara Üniv.)

Prof. Dr. Celal TÜRER (Ankara Üniv.)

Prof. Dr. M. Kazım ARICAN (Yıldırım Beyazıt. Üniv.)

Prof. Dr. Gürbüz DENİZ (Ankara Üniv.)

Prof. Dr. Mustafa ÇEVİK (Ankara Sosyal Bilimler Üniv.)

Doç. Dr. Necmettin Pehlivan (Ankara Üniv.)

Dr. Öğr. Üyesi M. Enes KALA (Yıldırım Beyazıt Üniv.)

Felsefe Dünyası yılda iki sayı olmak üzere Temmuz ve Aralık aylarında yayımlanır. 2004 yılından itibaren Philosopher's Index ve Tubitak/Ulakbim tarafından dizinlenmektedir

Felsefe Dünyası is a refereed journal and is Published Biannually. It is indexed by Philosopher's Index and Tubitak/Ulakbim since 2004

Adres/Adress

Necatibey Caddesi No: 8/122 Kızılay-Çankaya / ANKARA PK 21 Yenışehir/Ankara

Tel & Fax : 0312 231 54 40

www.tufed.org.tr

Fiyatı/Price: 35 TL (KDV Dahil)

Banka Hesap No / Account No:

Vakıf Bank Kızılay Şubesi | IBAN : TR82 0001 5001 5800 7288 3364 51

Dizgi / Design: Emre Türku

Kapak Tasarımı / Cover: Mesut Koçak

Baskı / Printed: Tarcan Matbaası

İvedik Cad. Mercan 2 Plaza, No: 417, Yenimahalle / ANKARA

Tel: 0 312 354 91 31 (Pbx) Fax: 0 312 354 91 32

Basım Tarihi : Temmuz 2018, 750 Adet

ARİSTOTELES'İN İKİ BARBARA SORUNU ÜZERİNE

Felsefe Dünyası Dergisi, Sayı: 67, Yaz 2018, ss. 92-119.

Makale Geliş Tarihi: 06.02.2018 | Yayına Kabul Tarihi: 08.02.2018

Murat KELİKLİ*

Giriş

Aristoteles kıyası *mükemmel* (τέλειος) ve *mükemmel olmayan* (άτελεῖς) olmak üzere ikiye ayırır¹.

τέλειον μὲν οὖν καλῶ συλλογισμὸν τὸν μηδενὸς ἄλλου προσδεόμενον παρὰ τὰ εἰλημμένα πρὸς τὸ φανῆναι τὸ ἀναγκαῖον, ἄτελῆ δὲ τὸν προσδεόμενον ἢ ἐνὸς ἢ πλειόνων, ...²

Zorunlu sonucu elde etmek için alınanlar dışında başkaca hiçbir şeye ihtiyacı olmayan kıyasa mükemmel diyorum, ya bir ya da fazla başkaca ihtiyacı olanlara da mükemmel olmayan, ...

Lukasiewicz, mükemmel formların kıyasların aksiyomları olduğunu söyler³.

Φανερόν δὲ καὶ ὅτι πάντες οἱ ἄτελεῖς συλλογισμοὶ τελειοῦνται διὰ τοῦ πρώτου σχήματος. ἢ γὰρ δεικτικῶς ἢ διὰ τοῦ ἀδυνάτου περαίνονται πάντες.

* Bartın Üniversitesi Felsefe Bölümü, Dr. Öğr. Üyesi

1 Aristoteles'in metinleri için, Bekker, Immanuel. *Aristotelis Opera edita Academia Regia Borussica*, Volumen primum. Berolini, apud G. Reimerum, 1831. neşrine bağlı kalınarak Aristotelis. *Analytica Priora et Posteriora*. Düzenleyen: William David Ross ve Lorenzo Minio-Paluello. Oxford Classical Texts, 1964. ; Aristotelis. *Categoriae et Liber de Interpretatione*. Düzenleyen: Lorenzo Minio-Paluello. Oxford Classical Texts, 1949. eserlerinden alıntı yapılarak çevirileri yapılmıştır.

2 Aristoteles, *Analytica Priora*, 24b22-25

3 Łukasiewicz, J., *Aristotle's syllogistic from the standpoint of modern formal logic*, London, Oxford Clarendon Press, 1957, s.43

ἀμφοτέρως δὲ γίνεται τὸ πρῶτον σχῆμα...⁴

Ve açıktır ki, mükemmel olmayan kıyaslar ilk şekil vasıtasıyla mükemmel-leşirler. Çünkü hepsi ya doğrudan ya da imkânsıza indirgeyerek⁵, her ikisi de ilk şekilde olurlar, ...

İkinci ve üçüncü şekildeki formların, birinci şekildeki formlara doğrudan ispatlama yahut abese irca ile indirgenebileceğini, Ayrıca bütün kıyasların Barbara ve Celarent formuna indirgenebileceğini söyler⁶;

Ἦστι δὲ καὶ ἀναγαγεῖν πάντας τοὺς συλλογισμοὺς εἰς τοὺς ἐν τῷ πρῶτῳ σχήματι καθόλου συλλογισμοῦς.⁷

Bütün kıyaslar birinci şekildeki küllî kıyaslara indirgenebilir.

Aristoteles, bilimsel ispatlamanın birinci şekil sayesinde olacağını söyler,

Τῶν δὲ σχημάτων ἐπιστημονικὸν μάλιστα τὸ πρῶτόν ἐστιν.⁸

Şekillerden en bilimsel olanı ilkidir.

Çünkü sadece birinci şekilde küllî müspet bir çıkarımda bulunulabilir ve neden de küllî müspet sonuçlu çıkarım vasıtasıyla bilinebilir. Şu halde Aristoteles'in bilimsel bilgi hakkında ispatlama yapılabilecek formunun Barbara formu olduğunu görürüz.

φανερὸν οὖν ὅτι κυριώτατον τοῦ ἐπίστασθαι τὸ πρῶτον σχῆμα.⁹

Açıktır ki, bilgi edinmede en temel olan birinci şekildir.

Böylece küllî zorunlu sonucu olan bir çıkarım elde etmek Aristoteles'in sisteminin ana gayelerinden biridir. Ancak bunu elde ederken öncüllerin nasıl alınacağı, hangi şekil ve formların gerektiği, zorunlu bir sonuç elde edilse bile bunun neden olup olmayacağını araştırmaları beraberinde bazı sorunları da getirmiştir. Bunlardan birisi de öncüllerden birisi zorunlu diğeri assertorik olması durumunda zorunlu bir sonucun elde edilip edilemeyeceğidir.

4 Aristoteles, *Analytica Priora*, 29a30-34

5 "İmkânsıza indirgemek" kavramı yöntem olarak "Abese İrca Yöntemi" olarak değerlendirilecektir.

6 Bu indirgeme hakkında bkz. Weidemann, H., "Aristotle on the reducibility of all valid syllogistic moods to the two universal moods of the first figure (APr A7, 29b1-25)", *History and Philosophy of Logic*, 25:1, 73-78, 2004.

7 Aristoteles, *Analytica Priora*, 29b1-2

8 Aristoteles, *Analytica Posteriora*, 79a17

9 Aristoteles, *Analytica Posteriora*, 79a32

Henle, Aristoteles'in mantığı ile ilgili görüşlerini bir bütün olarak alındığında, en dikkat çekici ve düşüncülerinin odağı olan kısmın kipli mantık olduğunu söyler¹⁰. Kipli mantık içerisinde ise en tartışmalı husus, Barbara formunun öncüllerinin alacağı kiplere göre çıkarımın ne olacağı sorunudur.

Aristoteles'in *Analytica Priora*'da vermiş olduğu

Συμβαίνει δέ ποτε καὶ τῆς ἐτέρας προτάσεως ἀναγκαίας οὐσης ἀναγκαῖον γίνεσθαι τὸν συλλογισμόν, πλὴν οὐχ ὁποτέρας ἔτυχεν, ἀλλὰ τῆς πρὸς τὸ μείζον ἄκρον, ...¹¹

Bazen öncüllerden biri zorunlu olduğunda zorunlu sonuçlu bir kıyas oluşur, herhangi birisinin olması hariç, ancak büyük öncülde, ...

Bu paragrafta, Barbara-LXL, Celarent-LXL ve Barbara-XLL, Celarent-XXL formlarından bahsetmektedir. Buradan Barbara-LXL formunun geçerli, Barbara-XLL formunun ise geçersiz olduğunu söylemektedir. Bu formların geçerliliği, özellikle son dönem Aristoteles yorumcularında sıklıkla tartışmalara yol açan bir sorun olmuştur.

Rescher, Aristoteles'in sonucu zorunlu bir kıyas elde etmek için öncüllerin zorunlu olması gerektiği şeklinde belirttiğini, bu durumda geçerli kıyasın sadece LLL formunda oluşacağı sonucunu verir. Karışık formdaki LXL formunda oluşacak kıyasların Aristoteles'in daha sonra¹² *Analytica Posteriora* 87b22-25'da reddettiği görüşündedir. Ancak McCall bunların LLL formuna tercih edildiği gibi bir görüşün *Analytica Posteriora*'da açıkça zikredilmediğini söyler¹³. Aşağıdaki paragraflar ise bu açıdan tartışmalıdır;

Ἐπεὶ δὲ ἀδύνατον ἄλλως ἔχειν οὐ ἔστιν ἐπιστήμη ἀπλῶς, ἀναγκαῖον ἂν εἴη τὸ ἐπιστητὸν τὸ κατὰ τὴν ἀποδεικτικὴν ἐπιστήμην· ἀποδεικτικὴ δὲ ἔστιν ἢν ἔχομεν τῷ ἔχειν ἀπόδειξιν. Ἐξ ἀναγκαίων ἄρα συλλογισμὸς ἔστιν ἢ ἀπόδειξις.¹⁴

Mutlak manada alınan bilgi nesnesinin olduğundan başka olması imkânsız olduğundan, ispatlamalı bilim tarafından bilinenin zorunlu olması gerekir. İspatlamaya sahipsek ispatlamalı bilgidir. O halde ispatlama zorunlu öncüllerden gelendir.

10 Henle, P., "On the fourth figure of the syllogism", *Philosophy of Science*, 16, no. 2 (1949), s.95

11 Aristoteles, *Analytica Priora*, 30a15-17

12 Aristoteles'in görüşlerinin önceliği ve sonralığı hakkındaki *Analytica Priora* ve *Analytica Posteriora* eserlerinin sıralama tartışması için bkz. Ross, D.W., *Aristotle's Prior and Posterior Analytics*, s.6-23

13 McCall, S., *Aristotle's Modal Syllogisms*, s.22

14 Aristoteles, *Analytica Posteriora*, 73a21-24

anlaşılmaktadır ki, bilimsel araştırma Barbara-LLL formuyla elde edilen çıkarımlarla yapılacaktır.

Ἐπεὶ τοίνυν εἰ ἐπίσταται ἀποδεικτικῶς, δεῖ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν, δῆλον ὅτι καὶ διὰ μέσου ἀναγκαίου δεῖ ἔχειν τὴν ἀπόδειξιν· ἢ οὐκ ἐπιστήσεται οὔτε διότι οὔτε ὅτι ἀνάγκη ἐκεῖνο εἶναι, ἀλλ' ἢ οἰήσεται οὐκ εἰδῶς, ἐὰν ὑπολάβῃ ὡς ἀναγκαῖον τὸ μὴ ἀναγκαῖον, ἢ οὐδ' οἰήσεται, ὁμοίως ἐὰν τε τὸ ὅτι εἰδῆ διὰ μέσων ἐὰν τε τὸ διότι καὶ δι' ἀμέσων.¹⁵

İspatlamalı bilginin zorunlu olarak ait olması gerektiğine göre, görünür ki ispatlamanın zorunlu orta terim vasıtasıyla olması gerekir, yoksa ne nedeni nede zorunlu olduğu bilinemez, Ya zorunlu olmayanın zorunlu olduğuna inanılırsa bilindiği farz edilir, yahut olduğu orta terime dayalı olarak veya nedeni doğrudan bilirse de bilindiği farz edilmez.

Ancak, aşağıdaki pasaj zorunlu bir çıkarımın sadece Barbara-LLL formuyla elde edilemeyeceğini de söylemektedir. Burada Barbara-LXL formunun izlerini bulabiliriz;

Ὅταν μὲν οὖν τὸ συμπέρασμα ἐξ ἀνάγκης ᾗ, οὐδὲν κωλύει τὸ μέσον μὴ ἀναγκαῖον εἶναι δι' οὗ ἐδείχθη (ἔστι γὰρ τὸ ἀναγκαῖον καὶ μὴ ἐξ ἀναγκαίου συλλογισασθαι, ὡσπερ καὶ ἀληθὲς μὴ ἐξ ἀληθῶν)· ὅταν δὲ τὸ μέσον ἐξ ἀνάγκης, καὶ τὸ συμπέρασμα ἐξ ἀνάγκης, ὡσπερ καὶ ἐξ ἀληθῶν ἀληθὲς αἰεὶ (ἔστω γὰρ τὸ Α κατὰ τοῦ Β ἐξ ἀνάγκης, καὶ τοῦτο κατὰ τοῦ Γ· ἀναγκαῖον τοίνυν καὶ τὸ Α τῷ Γ ὑπάρχειν)· ὅταν δὲ μὴ ἀναγκαῖον ᾗ τὸ συμπέρασμα, οὐδὲ τὸ μέσον ἀναγκαῖον οἷον τ· εἶναι (ἔστω γὰρ τὸ Α τῷ Γ μὴ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν, τῷ δὲ Β, καὶ τοῦτο τῷ Γ ἐξ ἀνάγκης· καὶ τὸ Α ἄρα τῷ Γ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρξει· ἀλλ' οὐχ ὑπέκειτο).¹⁶

Sonuç zorunlu olduğunda, ispatlamanın dayandığı orta terimin zorunlu olmayan olmasına hiçbir engel göstermez (çünkü zorunlu olanı zorunlu olmayandan çıkarmak, tıpkı doğru olanı doğru olmayandan çıkarmak gibidir¹⁷), orta terim zorunlu olduğunda, sonuçta zorunludur, doğrulardan daima doğru olması gibi (A, B hakkında zorunlu olarak ve Γ hakkında ise A, Γ ye zorunlu olarak aittir), sonuç zorunlu olmadığında, orta terimde hiçbirinde zorunlu değildir (A, Γ ye zorunlu olmadan ait ve B ye, buda Γ ye zorunlu olarak ait ise, A, Γ ye zorunlu olarak ait olacaktır, ancak öne sürülen değildir).

15 Aristoteles, *Analytica Posteriora*, 75a12-17

16 Aristoteles, *Analytica Posteriora*, 75a1-11

17 Yanlış öncüllerden doğru çıkarımların elde edilmesine dair Bkz. Aristoteles, *Analytica Priora*, 53b5-57b18

Orta terimin zorunlu olması sonucun zorunlu olmasını verir, ancak terisi her zaman doğru değildir. Bununla birlikte, çıkarımın zorunlu öncüllere bağlanması gerektiğini söyleyen Aristoteles, aşağıdaki pasajda Barbara-XLL formuyla bu savını kanıtlamaya çalışmaktadır;

ὅτι δ' ἐξ ἀναγκαίων εἶναι δεῖ τὸν συλλογισμόν, φανερόν καὶ ἐκ τῶνδε. εἰ γὰρ ὁ μὴ ἔχων λόγον τοῦ διὰ τί οὐσης ἀποδείξεως οὐκ ἐπιστήμων, εἶν δ' ἂν ὥστε τὸ Α κατὰ τοῦ Γ ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν, τὸ δὲ Β τὸ μέσον, δι' οὗ ἀπεδείχθη, μὴ ἐξ ἀνάγκης, οὐκ οἶδε διότι. οὐ γὰρ ἐστὶ τοῦτο διὰ τὸ μέσον· τὸ μὲν γὰρ ἐνδέχεται μὴ εἶναι, τὸ δὲ συμπέρασμα ἀναγκαῖον.¹⁸

Çıkarımın zorunlu öncüllere bağlı olması şuradan da aşikârdır; ispatlama olduğu zaman nedeni açıklayamayanın bilgisi de yoktur. A, Γ ye zorunlu olarak ait, ispatlamanın meydana geldiği orta terim olan B ile zorunlu olmadığı kabul edersek, neden bilinemez. Bu orta terimden dolayı değildir, çünkü bunun olması da muhtemeldir, oysa sonuç zorunludur.

buna rağmen, *Analytica Posteriora*'da buradaki gibi kesin bir dille Barbara-LXL formunu reddettiğini görmemekteyiz. Aristoteles çıkarımda sonucun zorunlu dahi olsa orta terimin zorunlu olup olmadığının bilinemeyeceğini Barbara-LXL formuna dayanarak göstermiş, bu duruma bağlı olarak orta terimin zorunlu olmamasından dolayı orta terimin neden olamayacağından bilimsel bir kanıtlama olmayacağına değinmiştir¹⁹. Bu Aristoteles'in istemediği bir durumdur. Henle, bu durumu Aristoteles'in Barbara-LXL formunu kazara geçerli olarak bulduğunu, böyle bir çıkarımı elde etmeyi amaçlamadığı şeklinde açıklar²⁰.

İki Barbara Sorunu

Aristoteles, Barbara-LLL ve Barbara-LXL formlarını mükemmel kıyaslar olduğu için ispatlamadan verir, çünkü ilke şeklindedirler, bununla beraber geçersiz olarak kabul ettiği Barbara-XLL formunun geçersizliğini abese irca yöntemiyle ispatlanabileceğini söyler.

... οἷον εἰ τὸ μὲν Α τῷ Β ἐξ ἀνάγκης εἴληπται ὑπάρχον ἢ μὴ ὑπάρχον, τὸ δὲ Β τῷ Γ ὑπάρχον μόνον· οὕτως γὰρ εἰλημμένων τῶν προτάσεων ἐξ ἀνάγκης τὸ Α τῷ Γ ὑπάρξει ἢ οὐκ ὑπάρξει. ἐπεὶ γὰρ παντὶ τῷ Β ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχει ἢ οὐκ ὑπάρχει τὸ Α, τὸ δὲ Γ τι τῶν Β ἐστὶ, φανερόν ὅτι καὶ τῷ Γ ἐξ ἀνάγκης ἔσται θάτερον τούτων. εἰ δὲ τὸ μὲν Α Β μὴ ἔστιν ἀναγκαῖον, τὸ δὲ Β Γ ἀναγκαῖον,

18 Aristoteles, *Analytica Posteriora*, 74b27-31

19 Aristoteles, *Analytica Posteriora*, 75a1-20

20 Henle, *a.g.m.*, s.98

οὐκ ἔσται τὸ συμπέρασμα ἀναγκαῖον. εἰ γὰρ ἔστι, συμβήσεται τὸ Α τινὶ τῷ Β ὑπάρχειν ἐξ ἀνάγκης διὰ τε τοῦ πρώτου καὶ διὰ τοῦ τρίτου σχήματος. τοῦτο δὲ ψευδός· ἐνδέχεται γὰρ τοιοῦτον εἶναι τὸ Β ᾧ ἐγχωρεῖ τὸ Α μηδενὶ ὑπάρχειν.²¹

... örneğin eğer A B de zorunlu olarak ait yahut ait değilse, B Γ de yalnız ait olarak. Bu durumda alınan öncüllerden, A Γ ye zorunlu ait olacak yahut ait olmayacak. O zaman her B de A zorunlu olarak ait yahut ait değil, Γ de B lerden biridir, açıktır ki bu yahut diğeri Γ de zorunlu olacak. Eğer AB öncülü zorunlu değil ve BΓ zorunlu ise sonuç zorunlu olmayacaktır. Eğer olsaydı, birinci ve üçüncü şekiller gereğince A, bazı B lere zorunlu olarak ait olacaktı. Bu yanlıştır, çünkü hiçbir A nın muhtemel olarak ait olmadığı B olabilir.

pasajında Barbara – LXL formunun geçerli olduğu ancak Barbara – XLL in geçerli olmadığını söyler. Barbara-XLL formunun abese irca ile ispatı şu şekilde verilebilir;

- (1) verilsin²²
- (2) verilsin²³
- (3) doğru olduğunu kabul edelim
- (4) 2 yi aksiyle alalım
- (5) 3 ve 4 için Darii-LLL'den, bu ise 1 ile çelişkidir, o halde kıyas geçerli değildir

(1) önermesi assertorik bir önerme olduğu için bu önerme küllî muhtemel ait olmamayı da içerebilir, ancak (5)'te elde edilen sonuca göre küllî menfi ihtimal söz konusu olmadığından çelişki ortaya çıkar. Ayrıca Aristoteles, Barbara-XLL formunun geçersizliğini bir örnek vererek açıklar; terimler "hareket eden", "hayvan", "insan" olarak alınırsa²⁴;

Bütün hayvanlar hareket eder

Bütün insanların hayvan olması zorunludur

∴ Bütün insanlar hareket eder.

Burada sonuç doğru ancak sonuç zorunlu değildir.

21 Aristoteles, *Analytica Priora*, 30a17-28

22 Gösterimler için LPC(Lower Predicate Calculus) gösterimi tercih edildi.

23 : Zorunlu ; : Muhtemel ; : Mümkün

24 Aristoteles, *Analytica Priora*, 30a28-33

Farabi, Ammonius'tan Themistius'a kadar Skolastik yorumcuların çoğunun bu kıyas yapısı hakkındaki ilk çelişkilerin Eflatun'a dayandırdığını, Eflatun'un eserlerinde kullandığı örneklerin Barbara-LXX formu olarak aldığını söylediklerini aktarır. Farabi, Eflatun ve Aristoteles hakkındaki görüş ayrılıklarının olmadığını göstermeye çalışmış bu hususta da bir görüş ayrılığı olmadığı, sorunun zorunluluk anlayışından kaynaklandığını ifade eder²⁵.

Eudemus ve Theophrastus Aristoteles'in her iki Barbara'sında sonucun zorunlu olmadığı görüşündedirler²⁶. Theophrastus, assertorik önermeleri kipli önermeler içerisinde bir tür olarak görür ve kipin önermelerin nitelik ve niceliklerindeki ilişkiye benzer bir ilişki oluşturacağını kabul eder. Önermenin nitelikleri de menfi olan müspet olandan zayıf ve niceliklerinde cüz'i olan küllî olandan zayıftır. Kıyaslarda çıkarımda bu zayıf olan duruma göre belirlenir. Kipli önermelerde de assertorik önerme, zorunlu olandan zayıftır. Şu halde çıkarımda zayıf olan önermeye göre belirleneceğinden karışık alınan kipli önermelerde sonuç zayıf önermenin kipini taşıyacaktır. Bu durumda Barbara formunda biri zorunlu, diğeri assertorik olarak alınan kıyasların çıkarımları zayıf olan assertorik önermeye göre belirlenir. Sonuç olarak, Theophrastus'a göre formlar Barbara-LXX ve Barbara-XXL şeklinde olmalıdır²⁷. Ayrıca Barbara-LXL formunun geçersizliğini göstermek için ispat olarak;

M, S tarafından içerilmiş olsun, ancak zorunlu olarak değil, bu durumda muhtemeldir ki M bazen S yi içermez. M ne zaman S yi içermezse, P nin de içermemesi gerekir. O halde P, S yi zorunlu olarak içermez.²⁸

şeklinde verir. Alexander of Aphrodisias, bu ispatta "bazen" teriminin kullanılmasını gülünç bulur. Çünkü böyle bir kombinasyonun sonucu kesin terimlerin durumundan dolayı zorunludur²⁹. Bu ispat şu şekilde ifade edilebilir;

- (1) verilsin
- (2) verilsin
- (3) Kabul edelim
- (4) (2)'den "bazen"

25 Kaya, M., *İslam Kaynaklarında Felsefe Metinleri*, s.160

26 Alexander of Aphrodisias, *On Aristotle's Prior Analytics 1.8-13*, 124.8-127.16

27 Alexander of Aphrodisias, *a.g.e.*, 124,9-17

28 Alexander of Aphrodisias, *a.g.e.*, 124,18-20

29 Alexander of Aphrodisias, *a.g.e.*, 125,18

(5) 3 ve 4 Bocardo-LQQ, 1 ile çelişki

Aphrodisias, Theophratus'un görüşlerine karşı çıkararak Aristoteles'e katıldığını belirtir. Bu sebeple Barbara-LXL formunun ispatlamasının aslında şu şekilde olması gerektiğini gösterir,

(1) verilsin

(2) verilsin

(3) ?

(4) kabul edelim

(5) 4 ve 2 Bocardo-LQQ, 1 ile çelişki

şeklinde bir ispat bildirir³⁰. Ancak her iki ispatlama da kullanılan Bocardo-LQQ formu Aristoteles'in sistemi içerisinde geçersiz formlardır³¹. Aristoteles'in Barbara-XLL formunun ispatı için kullandığı ve Theophratus'unda yararlandığı, assertorik önermelerin muhtemel bir durumu dâhil edebileceği görüşü sorunun karmaşık bir hâl almasına yol açmıştır;

(1) verilsin

(2) verilsin

(3) geçerli olsun

(4) 2 den dolayı "bazen"

(5) 1 ve 3 den dolayı Barbara-LQQ

(6) Geçerli değildir.

Burada, Aristoteles'in Barbara-XLL formunun geçersizliğini göstermek için verdiği ispattaki assertorik önermenin özelliklerine uyularak Barbara-LXL formunun geçersiz olduğu gösterilmiştir. 1 ve 3 den elde edilecek çıkarım Barbara-LQM formuna uygun düştüğü şeklinde alınırsa bu durumda,

(4) 1 ve 3 den Barbara-LQM

(5) Geçerliliği hakkında bir şey söylenemez.

Bu ispatlama, Aristoteles'in Barbara-XLL in geçersizliğini ispat etmek için verdiği "olduğunda olabilir" ifadesine dayanır. *Aristoteles'in ispatında "ἐνδεχόμενον" ifadesini kullanması bu denklemin muhtemel kip ile anlaşılması gerekliliğini verir. Eğer bu muhtemel durum QAeB nin olması QAaB yi de doğru kılacak olmasından gerekirse, yani QAaB nin AaB tarafından içerilmesinden elde*

30 Alexander of Aphrodisias, *a.g.e.*, 126,30-127,14

31 Bkz. McCall, S., *a.g.e.*, s.85

ediliyorsa bu durumda, assertorik alınan öncüllerin aynı şekilde muhtemel olarak ta alınabilmesi ortaya çıkacaktır. Aristoteles'in

“Ὅτι μὲν οὖν καταφατικῶν ὄντων τῶν ὄρων οὐ γίνεται τὸ συμπέρασμα ἀναγκαῖον, φανερόν. ὑπαρχέτω γὰρ τὸ μὲν Α παντὶ τῷ Β ἐξ ἀνάγκης, τὸ δὲ Β ἐνδεχέσθω παντὶ τῷ Γ. ἔσται δὴ συλλογισμὸς ἀτελής ὅτι ἐνδέχεται τὸ Α παντὶ τῷ Γ ὑπάρχειν. ὅτι δ' ἀτελής, ἐκ τῆς ἀποδείξεως δῆλον· τὸν αὐτὸν γὰρ τρόπον δεικθῆσεται ὄνπερ κἀπὶ τῶν πρότερον. πάλιν τὸ μὲν Α ἐνδεχέσθω παντὶ τῷ Β, τὸ δὲ Β παντὶ τῷ Γ ὑπαρχέτω ἐξ ἀνάγκης. ἔσται δὴ συλλογισμὸς ὅτι τὸ Α παντὶ τῷ Γ ἐνδέχεται ὑπάρχειν, ἀλλ' οὐκ ὅτι ὑπάρχει, καὶ τέλειος, ἀλλ' οὐκ ἀτελής· εὐθὺς γὰρ ἐπιτελεῖται διὰ τῶν ἐξ ἀρχῆς προτάσεων.”³²

Öncüller müspet olursa, açıktır ki zorunlu bir sonuç oluşmaz, bu aşıkardır. A zorunlu olarak her B de ait olsun, ve B her Γ de muhtemel olsun. A'nın her Γ ye ait olması muhtemeldir kıyası mükemmel olmayan kıyastır. Mükemmel olmadığı ispatlamadan görünür. Öncekiyle aynı şekilde ispatlanacak. Tekrar, A muhtemel olarak her B de, B de zorunlu olarak her Γ ye ait, kıyas A muhtemel olarak her Γ ait şeklindedir, ait olarak değil, ve mükemmeldir, mükemmel olmayan değildir. Doğrudan baştaki öncüllerle mükemmel olur.

pasajında Barbara-LQQ ve Barbara-QLQ formlarından bahsedilmektedir. Barbara-QLQ formunun mükemmel olarak alınması ile Barbara-XLL formunun geçersiz olacağı sonucuna varırız. Çünkü Barbara-XLL formunda birinci assertorik öncül aynı zamanda ihtimalide içinde barındırabilir. Bu öncülün muhtemel olarak alınmasıyla sonuç muhtemel olarak elde edileceğinden dolayı Barbara-XLL de sonucun zorunlu olması imkânsızdır. Şu halde Barbara-XLL formunun geçersiz olması ile Barbara-QLQ formunun geçerli olması aralarında bir bağlantı arz eder. Bu durumda Barbara-LQQ geçerli olarak alındığında Barbara-LXL formunun geçerli olması ile çelişir. İkinci öncülün assertorik olması muhtemel olarak alınabileceğini verir ki bu durumda Barbara-LQQ dan sonucunda muhtemel olabileceğini verir. Bu ise Barbara-LXL formunda sonucun zorunlu olması gerekliliği ile çelişir.

Barbara-LQQ formu için Ross tarafından yapılan değerlendirme burada verilen formun Barbara-LQM olarak alınması gerektiğini söyler³³. Ancak metinde geçen “ἐνδεχόμενον” ile A ve Γ nin yüklenmiş olması mümkün kipi için değil muhtemel olarak bağlanması gerektiğini verir. Rini, bu formun mükemmel bir form olmamasından (ἀτελής) ötürü Barbara-XQM formuna indirgenebileceğinden, Aristoteles'in buradaki kastının açıkça Barbara-LQM

32 Aristoteles, *Analytica Priora*, 35b37-36a7

33 Ross, W. D., *a.g.e.*, s.347

olduğu iddiasındadır³⁴. Bu durumda bir başka iki Barbara sorunu ortaya çıkmaktadır. Barbara-LQQ ve Barbara-QLQ formlarının geçerliliği, Barbara-LXL ve Barbara-XLL formlarının geçerliliğini doğrudan etkilemektedir.

Muhtemel önermelerle oluşturulacak kıyaslarda Aristoteles orta terimin belirsiz olamayacağını, aksi takdirde değişken olacağını söylemektedir (32b18-22). Bu durumda Barbara-LXL formundaki ikinci öncül belirsiz muhtemel olmayı içeremez. İkinci öncül için assertorik önerme için olduğu söylenemez. Bizim görüşümüz, Barbara-XLL formunu Barbara-QLQ formunun etkilemesine rağmen, Barbara-LXL formunu Barbara-LQQ formu etkilememektedir.

Bundan başka Theophrastus, Barbara-LXL formunun geçersizliğini göstermek için bir örnek kullanmıştır,

Her yürüyen hareket etmesi zorunludur

Her insan yürür

∴ Her insan hareket etmesi zorunludur

Bu kıyasta öncüller doğru olmasına rağmen sonuç “zorunlu olarak” doğru değildir³⁵. Ancak bu örnekleri Aristoteles yorumcuları haksız ve uygun-suz bulurlar. Buradaki önermenin zamana bağlı olması eleştiri konusudur. Aristoteles açıkça zorunlu önermelerin zamandan bağımsız olarak doğru olması gerektiğini söyler³⁶. Şu halde buradaki önermeyi zamandan bağımsız olarak almalıyız. Bununla birlikte Aphrodisias’ın eleştirisi, örnekte ki zorunluluk tanımına olmaktadır. “yürüyen” in anlamının “ayaklı olmak” olarak alınması durumunda tabi ki sonucun zorunlu olması gerekir³⁷. Bu durumda bu örnekte elde edilen çıkarımın doğruluğu zorunluluk tanımına bağlı olarak değişkenlik gösterir. Ayrıca McCall da, Theophrastus hakkında yapılabilecek eleştirinin zorunluluk kavramını Aristoteles’ten farklı olarak almasından kaynaklı olabileceğini söyler³⁸.

Hintikka, Aristoteles’in abese ırcasının kusurlu olduğunu, bu kusurun Darii-LLL alınmasından kaynaklı olduğunu belirtir. Bunun yerine Barbara-XXL ve Darii-LXL formlarının uygulanması ile,

(1) verilsin

34 Rini, Adriane. *Aristotle's Modal Proofs: Prior Analytics A8-22 in Predicate Logic*. Springer, s.169

35 Ross, W.D., a.g.e., s.42, Alexander of Aphrodisias, a.g.e., 124.23-25

36 Aristoteles, *Analytica Priora*, 34b7-11

37 Alexander of Aphrodisias, a.g.e., 124.26-31

38 McCall, S., a.g.e., s.18

- (2) verilsin
- (3) 1 ve 2 Barbara-XXL
- (4) 3 aksi
- (5) 2 ve 4 için Darii-LXL'den
- (6) 5 aksi

Bulunur ki, burada Hintikka, küllî müspet kategorik önerme in, cüzi müspet zorunlu önerme olan ifadesine aksedilebileceğini söyler. Bu durumda Aristoteles'in yapmış olduğu ispattaki aksinin alınması mümkün olacaktır³⁹. Bu durumda Aristoteles'in yapmış olduğu ispat doğru olması ve Barbara-XLL formunun geçersiz olması gerekir. Hintikka bu durumu, Aristoteles'in kazara doğru olarak, bu şekilde aldığını söyler.

Ancak bu ispatlamada Barbara-XXL formunun kullanılması yöntemsel bir hatadır. Çünkü Assertorik önerme, muhtemel önermeyi kapsayacağından böyle kabul etmekle ispatlamayla zorunlu bir sonucun çıkmayacağı zaten aşikârdır. Bu ispatlama öncüllerin alımı sonucu belirlemiştir, buda yanlış bir ispatlama ortaya koymaktadır (Petitio Principii).

McCall, Barbara-XLL formunda öncüllerin mükemmel olduğu, sonucun ise yanlış bir çıkarım olduğu görüşündedir. Aristoteles'e göre eğer geçerli bir form varsa abese irca ya dayandırarak, geçerliliği ispat edilebilir⁴⁰. McCall, Barbara-LXL formunu abese irca yöntemiyle gösterimini yeniden düzenler,

- (1) verilsin
- (2) verilsin
- (3) farzedelim
- (4) 3 ve 2 için Bocardo-LXL'den 1 ile çelişki
- (5) Geçerlidir.

McCall bu ispatın cazip olduğunu ancak tatminkâr olmadığı görüşündedir. McCall, önermesinin değillesmesini önermeler mantığına uygun olarak almak gereksinimi duyar. Bu durumda önermenin değillesmesi şeklinde alınırsa,

- (3) farzedelim
- (4) 3 ve 2 için Bocardo-MXM'den 1 ile çelişki

39 Hintikka, "An Aristotelian Dilemma", *Ajatus*, 22, s.91

40 Bkz. Kelikli, M., "Aristoteles'te Abese İrca Yöntemi", *Kutadgubilig: Felsefe Bilim Araştırmaları*, 23, 91-105, 2013.

(5) Geçerlidir.

Barbara-XLL formunda da aynı şekilde bir ispatlamaya gidersek,

(1) verilsin

(2) verilsin

(3) farzedelim

(4) 1 ve 3 için Baroco-XMM'den 2 ile çelişki

(5) Geçerlidir.

Buradaki ispatlamada Baroco-XMM yahut Bocardo-MXM formunda geçerli veya geçersiz olmasına göre ispat belirlenecektir. Şu halde McCall, abese irca yönteminin Barbara-LXL ve Barbara-XLL formlarını geçerliliğini belirlemek için kullanılmayacağını ifade eder⁴¹.

Ancak McCall'ın yapmış olduğu birinci ispatlamadaki Bocardo-LXL formu geçersiz bir formdur⁴². Ayrıca, Aristoteles'te farklı olan imkân ve ihtimal kiplerinden hangisine tekabül edeceği de ayrı bir tartışma konusudur. Eğer zorunlu kipin değılmesi muhtemel bir kipe tekabül ederse Baroco-XQQ ve Bocardo-QXQ formları geçersiz olduğundan dolayı bir ispatlama gerçekleştirilemeyecektir. Şu halde McCall'ın yapmış olduğu ispatlamaların mümkün öncüllere dayanan çıkarımlarla verilmeye çalışılması uygunsuzdur. Çünkü Aristoteles mümkün öncüllerle elde edilen bir çıkarımdan bahsetmemektedir. Kıyaslarda öncüllerin *mutlak* (ἀπλός) olarak alınması gereklidir⁴³, ancak bu öncüllerle kıyas kurulabilir⁴⁴. Aristoteles imkânın mutlak olarak söylenemeyeceğini açıkça belirtmektedir (τὸ γὰρ δυνατὸν οὐκ ἀπλῶς λέγεται⁴⁵). Buna rağmen mümkün önermeler mutlak olmadığı için bu önermelerin öncül olarak alınması ile bir kıyas oluşturulması söz konusu değildir. Bu sebeple, McCall tarafından getirilen yorumda, Barbara-LXL ve Barbara-XLL formlarının geçerliliğinin Baroco-XMM ve Bocardo-MXM formlarından dolayı abese irca ile ispatlanamayacağı eleştirisi yersizdir.

Ross, Barbara-LXL formunun abese irca yöntemiyle ispatının ikna edici bulmamıştır. Barbara-LXL formunun geçerli olmadığını söyler. Aristoteles'in abese irca hakkındaki fikirlerinin yanlış olduğu görüşündedir. Birinci önermede zorunluluk B nin A ya yüklenmesinde iken, sonuçta olan zorun-

41 McCall, S., *a.g.e.*, s.10-11

42 Aristoteles, *Analytica Priora*, 32a4

43 Aristoteles, *Analytica Priora*, 24a28-30

44 Aristoteles, *Analytica Priora*, 34b7-18

45 Aristoteles, *Analytica Priora*, 23a7

luluk C nin A ya yüklenmesindedir. Zorunluluk ilişkisinin sonuca taşınamayacağı görüşündedir. Bu durumda sabit olan bir zorunluluk tan bahsedilmektedir ki bu ilk önermenin zorunluluğunun sonuca aktarılamayacağını söyler⁴⁶. Lukasiewicz ve McCall, Ross'un yaklaşımını etkileyici bulmamıştır, Ross'un zorunluluk ifadesinin metafizik bir ifade olduğunu, mantıksal bir ifade olmadığını görüşündedir⁴⁷.

Modern Yorumlar

Şüphesiz ki Aristoteles'in mantığı hakkındaki modern yorumları Becker⁴⁸ ile başlatmak uygun olacaktır. Bochenski, ortaçağ boyunca yapılan yanlış Aristoteles yorumlamalarının Becker tarafından düzeltildiğini söyler⁴⁹. McCall, Becker'in bu açıklamalarının anlaşılır ve açık olduğunu, ancak beraberinde birçok zorluklar getirdiğini belirtir⁵⁰.

Becker tarafından kipin hangi ifadelerle, nasıl dağılacığı tartışılmıştır⁵¹. Becker, Aristoteles'in yapısal açıklamalarının,

ἐπει δὲ τὸ ἐνδέχεσθαι τόδε τῶδε ὑπάρχειν διχῶς ἔστιν ἐκλαβεῖν· ἢ γὰρ ᾧ ὑπάρχει τόδε ἢ ᾧ ἐνδέχεται αὐτὸ ὑπάρχειν —τὸ γάρ, καθ' οὗ τὸ B, τὸ A ἐνδέχεσθαι τούτων σημαίνει θάτερον, ἢ καθ' οὗ λέγεται τὸ B ἢ καθ' οὗ ἐνδέχεται λέγεσθαι· τὸ δέ, καθ' οὗ τὸ B, τὸ A ἐνδέχεσθαι ἢ παντὶ τῶ B τὸ A ἐχωρεῖν οὐδὲν διαφέρει — φανερόν ὅτι διχῶς ἂν λέγοιτο τὸ A τῶ B παντὶ ἐνδέχεσθαι ὑπάρχειν.⁵²

muhtemel bir şeyin, bir şeye ait olduğu alındığında iki yolladır; ya bunun şuna ait olduğu yahut bunun şunda ait olmasının muhtemel olduğu. – B de A nın muhtemel olduğunu göstermenin her biri, ya B de söylemek ya da muhtemel olduğunu söylemeklemdir. B de A nın muhtemel olduğu yahut her B de A nın olduğu şeklinde vermenin hiçbiri farklı değildir.– Açıktır ki A nın her B ye muhtemel ait olmasının iki yolla söylenir.

pasajından kaynaklandığını söyler⁵³. Becker, Aristoteles'in bu açıklamasından iki durumun anlaşılabileceğini iddia eder;

46 Ross, W.D., *a.g.e.*, s.43

47 Lukasiewicz, J., *Aristotle's Syllogistic from the standpoint of modern logic*, s.186; McCall, S., *a.g.e.*, s.11

48 Becker, A., *Die Aristotelische Theorie der Möglichkeitsschlüsse*. Junker und Dünhaupt, 1933.

49 Bochenski, J., *Ancient Formal Logic*, s.55

50 McCall, S., *a.g.e.*, s.19

51 Bochenski, J., *A History of Formal Logic*, s.58-59

52 Aristoteles, *Analytica Priora*, 32b25-32

53 Bochenski, J., *a.g.e.*, s.83

1. Her A, muhtemel B dir
2. Her muhtemel A, muhtemel B dir.

Bu durumda muhtemel kavramı yükleme verilebilirken, özne ve yükleme de aynı zamanda verileceğini söyler. Zorunluluk için de kiplerin dağılımı bu durumda,

[de re] yahut [de dicto]⁵⁴

şeklinde olacaktır⁵⁵. Ancak de dicto ve de re durumlarında elde edilecek çıkarımların doğruluk değerleri eşdeğer değildirler.⁵⁶

Bazı filozoflar de dicto / de re kiplerinin mantıksal bir bütünlük oluşturacak şekilde ifade etmeye çalışmışlar ancak başarılı olamamışlardır. Aristoteles'in kipli yapıları üzerine çalışmalarda bulunan yorumcular, kipli yapıların mantık içerisinde tutarsızlıklarla dolu olduğunu belirtmiş ve bu açıdan ümitsiz bir çaba olduğunu belirtmişlerdir.⁵⁷ Smith bu duruma çözüm bulmanın boş bir çaba olduğunu belirterek, Aristoteles çalışmalarından en zorunun bu alan olduğunu belirtir.⁵⁸ Aynı şekilde Striker'da bu yapının tutarsız olduğunu belirtir.⁵⁹

Becker, ilk olarak otaya koyduğu de re durumunun Aristoteles'in sisteminde ortaya koyduğu temel kurallara uymaması ve Aristoteles'in geçerli olarak verdiği bazı formların (örneğin Ferio-LXL) geçersiz olarak çıkmıştır. Bu sebeple ortaya çıkardığı uyumsuzlıklardan kurtulmak amacıyla de dicto sistemini göstermiştir. Ancak bu sistemde kendi içerisinde çıkmazlara yol açmaktadır. Becker bu durumun Aristoteles'in temel kurallarının ve sisteminin yapısını kurarken de re yapıyı, diğer durumlarda ise de dicto yapıyı

54 Burada de dicto ve de re kavramları hakkında kısa bir bilgi vermek uygun olacaktır, Bu ayırım *Mantık Terimleri Sözlüğü*'nde şu şekildedir;

Kip yahut bilgi kuramsal bir deyim, bütün önerme yahut cümleyi yönetiyorsa *de dicto*, cümlede sözü geçen belli bir şeye yahut belli bir özelliğe bilgi kuramsal yahut kipli bir ayırt edici özellik yüklüyorsa *de re* şeklinde olur. (Grünberg T., v.d., *Mantık Terimleri Sözlüğü*, ODTU Yayıncılık, 1999, s.30-31)

Bu ayırma göre inanmak, istemek, bilmek gibi eylemler ayrımlıdır. Örneğin: "Bir kitap okumak istiyorum" dediğimizde özel olarak okumak istediğimiz bir kitap olabileceği gibi, herhangi bir kitap seçmeden genel bir okuma isteği ifade edilmiş olabilir. Birinci durum nesneye yönelik olduğu için de re durumunda, ikinci durum ise "bir kitap okumak istiyorum" önermesini doğru kılmaya yönelik olacağı için de dicto şeklindedir (İnan, İ., "Aynıların Ayırdilemezliği", *Felsefe Tartışmaları*, 26, s. 15-19). Bu ayırım özellikle kipli önermelerde farklılıklar ortaya çıkaracaktır. De dicto durumunda önerme zorunlu olarak doğru olacaktır, de re durumunda ise bir nesne, özneye zorunlu olarak yüklenecektir.

55 Becker burada, den faydalanır

56 Becker, A., *Die Aristotelische Theorie der Möglichkeitsschlüsse*, s.31

57 Rini A., *a.g.e.*, s.32-33

58 Smith, R., "Logic" *The Cambridge Companion to Aristotle*, s.45

59 Striker, G., *Aristotle: Prior Analytics, Book I*, s.115

kullandığını söyler. Bu sebeple de Aristoteles'in sisteminin pek çok hatalar içerdiği görüşündedir. Buna göre Aristoteles birinci şekli de re olarak kurmuş, ikinci ve üçüncü şekilleri ise de dicto olarak vermiştir. Bu sebepledir ki Aristoteles'in sistemi uyumsuz olarak işlemektedir.⁶⁰

Bu önermeler kıyasta farklı sonuçların elde edilmesine yol açabilir. Bu hususta Quine tarafından verilen meşhur örnek, Barbara formu için şu şekildedir;

Dokuz'un tek olması zorunludur

Gezegen sayısı dokuzdur

∴ Gezegen sayısının tek olması zorunludur

Bu kıyasta birinci öncül de dicto olarak yorumlanırsa, "dokuz tektir" önermesinin zorunlu olarak doğruluğu belirtilmiş olur. De re olarak yorumlanırsa, dokuz sayısının zorunlu olarak tek olması gerektiği söylenmiş olur. Bu önerme iki durumda da doğrudur, ancak her iki durumda da doğru çıkarım elde edilemez. De dicto durumunda "Gezegen sayısı tektir" önermesi zorunlu olarak doğrudur. De re durumunda, gezegen sayısının zorunlu olarak tek olma özelliği vardır ki bu da yanlış olacaktır⁶¹.

Ancak buradaki çıkarım tamamıyla yanlıştır. "Gezegen sayısı dokuzdur" önermesinde "gezegen" terimi bütün kapsamıyla mı yahut kısmi kapsamıyla mı alınmıştır. Eğer bütün anlamıyla alınmış ise "her gezegen sayısı dokuzdur" olarak küllî alınması gereklidir, ancak bu önerme doğru bir önerme değildir. Eğer kısmi olarak alınmış ise bu durumda önerme cüzi bir önerme olarak değerlendirilecek, böylece elde edilen kıyas Darii formunda olacaktır.

Aristoteles'te bir önermenin zorunluluğu hakkında, önermenin tamamının zorunluluğu hakkındaki yorumlarına rastlamaktayız. Eğer önerme bir kıyas neticesinde elde edilen çıkarım "ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει" ise bu önerme zorunludur⁶², bu yaklaşım önermenin geçerliliği ile ilgilidir. Bu önermenin ait olması değil, önermenin kendisi zorunlu olacaktır "ἀνάγκη τὸ Α παντὶ τῷ Β ὑπάρχειν" ve bu bağlamda yapısı zorunlu bir çıkarımı göstermektedir. 'ἀνάγκη' terimi nominatif yapıda olup önermenin zorunlu bir çıkarımla elde edildiğini açıklar. Diğer taraftan bu önerme öncül olarak alınmaya kalkılsa dahi zorunluluğu geçerliliğine göre değil, yüklenmesine göre değerlendirilecek ve ait olmasına göre "ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν" olan zorunlu olacaktır. Bu önermenin ait olması zorunlu olacaktır "τὸ Α παντὶ τῷ Β ὑπάρχειν ἐξ ἀνάγκης"

60 Becker, A., *a.g.e.*, s.42-43

61 Quine, W.V.O., *From a Logical Point of View*, s.143-144

62 Aristoteles, *Analytica Priora*, 24b19

ve bu bağlamda yapısı zorunlu bir ait olmayı göstermektedir. 'ἀνάγκη' terimi genetik yapıda olup 'ἐκ'(-den) ile bir araya gelerek, "ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν" de ait olmanın zorunluluktan geldiğini, kaynaklandığını gösterir. Ancak Aristoteles'in *Metafizik* 1015b7-9'da vermiş olduğu açıklamadan bu zorunluluğun aslında önermenin geçerliliğini ifade ettiği anlaşılmaktadır.⁶³

Becker'in önermeler hakkındaki kiplerin dağılımı hakkındaki görüşü, kipin yerinin başka şekillerde incelenebileceği sorununu getirmiştir. Bu durumda aşağıdaki önerme yapıları çıkmaktadır,

- i. $\forall x(Ax \rightarrow \Box Bx)$
- ii. $\Box \forall x(Ax \rightarrow Bx)$
- iii. $\forall x \Box(Ax \rightarrow Bx)$
- iv. $\forall x(\Box Ax \rightarrow \Box Bx)$
- v. $\forall x(\Diamond Ax \rightarrow \Box Bx)$
- vi. $\forall x(\Diamond Ax \rightarrow Bx)$
- vii. $\forall x(\Box Ax \rightarrow Bx)$

Şeklinde. Bu önermelerden, Becker i ve ii'yi, von Wright⁶⁴ ii'yi, Sugihara⁶⁵ i-v'yi, Rescher⁶⁶ i-iv ve vi-vii'yi inceler. Bu duruma göre Barbara formu için bu her bir önerme çeşidine göre geçerlilikleri de farklıdır. Ancak bu önerme çeşitlerinden hiç biri Aristoteles'in formlarının geçerliliğiyle uyuşmaz⁶⁷;

	Aristoteles	i.	ii.	iii.	iv.	v.	vi.	vii.
Barbara-LLL	Geçerli	Geçerli	Geçerli	Geçerli	Geçerli	Geçerli	Geçerli	Geçersiz
Barbara-LXL	Geçerli	Geçerli	Geçersiz	Geçersiz	Geçersiz	Geçersiz	Geçersiz	Geçersiz
Barbara-XLL	Geçersiz	Geçersiz	Geçersiz	Geçersiz	Geçersiz	Geçersiz	Geçerli	Geçerli
Aksi	Geçerli	Geçersiz	Geçerli	Geçerli	Geçerli	Geçerli	Geçersiz	Geçersiz
Tablo 1.								

63 Bu paragraf sonuç kısmında incelenecektir.

64 von Wright, G.H., *An Essay in Modal Logic*, 1951.

65 Sugihara "Necessity and Possibility in Aristotelian Syllogistic", *Memoirs of the Liberal Arts College*, Fukui Univ., 6 (1957), s.75-87

66 Rescher, N., "Aristotle's Theory of Modal Syllogisms and its Interpretation", *Essays in Philosophical Analysis*, 33-60. Pittsburgh, 1969. s.41-43

67 McCall, S., a.g.e., s.21-22

Lukasiewicz, 1957 deki *Aristotle's Syllogistic from the standpoint of modern logic* isimli çalışmasında önermeleri ve kıyasları sıralı bir gösterimde formalize etmiştir⁶⁸. Lukasiewicz, modern çalışmaların Aristoteles'in sistemini açıklamaya yeterli olmadığını, kendisinin kurduğu bu sistemin Aristoteles'in düşüncesine uygun olduğu görüşündedir. Ancak kurmuş olduğu gösterim, Aristoteles'in bulgularıyla örtüşmemekte, bunun sebebinin de Aristoteles'in yapmış olduğu yanlışlar olduğunu belirtir. Böylelikle Aristoteles'in yapmış olduğu yanlışlıkları düzeltmeye çalışır⁶⁹.

Lukasiewicz, her iki formunda geçerli olduğunu kabul eder. Zorunluluğu bir hat gibi düşünmüştür. Bu durumda Barbara-LXL formu,

Her M, hat ile bağlantılı P dir.

Her S, M dir.

∴ S, hat ile bağlantılı P dir.

Şeklinde. Buradaki bağlantıyı kuran hattın P ye M leri götürürken doğru yapıyorsa, S ler içinde P ye gidecek aynı hat kullanılır. Çünkü her S, M dir⁷⁰. Ayrıca,

Her M, P dir.

Her S, hat ile bağlantılı M dir.

∴ S, hat ile bağlantılı P dir.

Her M, P olduğundan, S de P ye aynı hatla bağlantılı olacaktır⁷¹. Zorunluluğun terimler arasındaki bir ilişki olduğu yorumunu ilk olarak Teophratus'ta olduğunu göstermiştik. Ancak bu ilişkiyi bir bağıntı şeklinde tanımlayan Lukasiewicz bu bağıntının ne olduğu ve nereden kaynaklandığı açıklamasını tamamlamamıştır. Sonraki dönemlerde böyle bir hattın ne olduğu tartışmaları ve bu hat için tanımlanacak özellikler, yorumların seyrini değiştirmiştir.

Rescher, çözümün terimlerin birbirlerine yüklenmelerinde olduğu görüşünü benimser. Rescher, *Analytica Posteriora*'daki orta terimin zorunlu bağlanması gerektiği hakkındaki 73a24 ve 75a12-15 paragraflarındaki açıklamaların ışığında *Analytica Priora*'da bilimsel kanıtlamanın ilkelerinin,

1. Büyük öncül zorunluluk hakkında bir tür kural koyar.

68 Bkz. Ural, Ş., "Lukasiewicz-Tarski Notasyonu", *Felsefe Arkivi*, Sayı 22-23, (1981), s.281-288,

69 Lukasiewicz, J., *a.g.e.*, s.181-208

70 Lukasiewicz, J., *a.g.e.*, s.184

71 Lukasiewicz, J., *a.g.e.*, s.186

2. Küçük öncül bu kural kapsamı içinde gözlem yahut tümevarış ile gösterilen bazı özel durumda tanımlanır.

3. Çıkarım, bu özel duruma zorunlu olarak uygunluğuyla haklı olur.

şeklinde düzenlendiğini, bu durumda kıyasın,

Kanun (Zorunlu kural): Bütün B'ler, A dır [Bütün parıldayan şeyler uzaktır]

Özel durum (gözlem): Bütün C'ler B dir [Bütün yıldızlar parıldar]

Açıklanmış çıkarım (zorunlu sonuç): Bütün C'ler A dır [Bütün yıldızlar uzaktır]

şeklinde olması gerektiğini söyler. Burada özel durum olan küçük öncül, büyük öncülün zorunluluk kuralını alır. Ancak bu durum Barbara-LXL formunu açıklamak için oluşturulmasına rağmen Barbara-XLL için geçerli kılmasını engellemek amacıyla küçük öncülde olacak olan zorunlu kuralın büyük öncüle geçemeyeceğini, büyük öncülün küçük öncül için özel bir durum olmayacağını söyler. Bu sistemi şu şekilde belirtir,

Büyük öncül : Küçük öncül :: Genel kural : Özel durum

Genel kural sonucun kipini belirleyecektir. Barbara-LXL için büyük öncülün, küçük öncülün kuvvetli olmasından dolayı zorunluluğu sonuca taşıdığından sonucun zorunlu çıkması gerektiğini, ancak Barbara-XLL de küçük öncülün, büyük öncülün kuvvetli olmadığından sonucun zorunlu olarak alınamayacağını söyler. Küçük öncül, büyük öncülün özel bir durumu olacaktır. Çünkü bir kuralın zorunlu olarak grubun tamamına uygulanması, ne kadar büyük olursa olsun tüm alt gruplarına da zorunlu olarak uygulanır. Örnek olarak,

Bütün karaağaçlar zorunlu olarak yaprak döker

Bahçemdeki bütün ağaçlar, karaağaçtır

∴ Bahçemdeki bütün ağaçlar zorunlu olarak yaprak döker

şeklindeki örnekle açıklar⁷².

Ancak Aristoteles'te gözlem ve tümevarım yoluyla elde edilecek olan bilgi zorunlu bilgi olarak alınacaktır⁷³. Burada Rescher'ın epistemolojik yaklaşımı hatalıdır. Rescher'ın görüşleri temelde İbn Rüşd'ün kiplik kurallarına dayanır;

1. Büyük öncülün kipi, küçük öncülün kuvvetli değil ise, sonucun kipi

72 Rescher, N. , a.g.e., p.51-55

73 Aristotle, *Analytica Posteriora*, 100b4-19

büyük öncülden zayıftır

2. Büyük öncülün kipi, küçük öncülden kuvvetli ise, sonucun kipi küçük öncülden kuvvetlidir

İbn Rüşd'ün ilkesi şu şekilde alınabilir; "sonucun kipi, büyük öncülden gelir". Bunu birinci şekilde söylemek mümkün olmasına rağmen, ikinci ve üçüncü şekilde Cesare-LXL, Camestres-XLL, Datisi-LXL, Disamis-XLL formlarının ispatlanmasında yetersiz kalmaktadır. McCall, ikinci ve üçüncü şekildeki formların akislerinin alınarak ispatlama yapılabileceğini, ancak bu formlar içinde geçerli genel bir uygulanabilir kuralın bağımsız olarak ispatlama yapılabilecek şekilde verilmesi gerektiğini söyler. Orta terim üzerine yoğunlaşarak, orta terimin büyük öncül ve küçük öncüllere nasıl dağıtıldığını inceler⁷⁴. Orta terimin dağıtıldığı önerme genel kural olacak, diğer önerme ise özel durum olarak alınacaktır. Büyük ve küçük öncülün dağıtıldığı Darapti-XLL ve Darapti-LXL gibi durumlarda kural bozulmayarak iki durumu da geçerli kılar. Ancak Baroco-XLL formunda orta terim dağıtıldığı küçük önermenin kipini alır, hâlbuki bu form geçersizdir. Bu sorunun giderilmesi amacıyla McCall şöyle bir düzenlemeye gider;

1. Küllî öncül, cüzi öncül için özel durum olamaz. Fakat bu kural Felapton-XLL ve Bocardo-XLL formlarının geçersiz olmasını sağlamaz. Bunun için,
2. Menfi öncül, müspet öncül için özel durum olamaz⁷⁵.

Rescher ve Parks⁷⁶, daha sonraki çalışmalarında ise zorunluluğu α ve β gibi iki terim arasında $[\alpha\beta]$ bağıntı şeklinde kurulacağını, bunun α nın β -türünden ifadesini göstermek olduğunu belirtir. Bu bağıntıya bağlı olarak aşağıdaki aksiyomları verir;

R1. Aab LAa[ab]

R2. Iab LIa[ab]

R3. LAab LA[ca]b

74 Bir özne-yüklem önermesinin bir teriminin dağıtılmış olması, bu terimin özne-yüklem önermesinin yasal biçiminde olumsuzlamalı olarak geçmesi demektir.

SeP in yasal biçimi olduğundan S dağıtılmış, P dağıtılmamış

SeP in yasal biçimi olduğundan S ve P dağıtılmış

SiP in yasal biçimi olduğundan S ve P dağıtılmamış

SoP in yasal biçimi olduğundan S dağıtılmamış, P dağıtılmış

Bkz. Grünberg T., v.d., *Mantık Terimleri Sözlüğü*, Metu Press, 2003, s.30

75 McCall, S., *a.g.e.*, s.25-27.

76 Rescher, N., Parks, Z., "A New Approach to Aristotle's Apodeictic Syllogisms", *The Review of Metaphysics*, Vol.24, No.4, (1971), pp.678-689

R4. LEab LE[ca]b

Buna göre, Barbara-LXL formunu;

LAbc

Aab

LA[ab] 2, R1

LA[ab]c 1. R3

LAab 3,4 Barbara-LLL

şeklinde geçerli olduğunu gösterir. Barbara-XLL formunun geçerliliğinin ise R1-R4 kurallarından ispatlanamayacağını, bu sebeple geçersiz olduğunu belirtir. Ancak geçersizliği de ispatlanamamaktadır, bu ise Barbara-XLL formunun geçersiz olduğu sonucunu vermez.

Sonuç

Gördüğümüz üzere Aristoteles'in zorunlu önermelerinin nasıl tanımlandığı ve assertorik önermelerle olan ilişkileri tam olarak netlik kazanmış bir husus değildir. Her dönemde ortak olan çaba, Aristoteles'in zorunluluktan ne anladığı ve diğer kipli önermelerle arasındaki ilişkinin ne olduğu sorusuna cevap getirilmeye çalışılmıştır. İki barbara sorunu, bu iki formun geçerli olup olmadığı sorunundan ziyade Aristoteles'in sisteminin nasıl işlediğini anlamamız açısından önem arz etmektedir.

Yorumcuların sorunun çözümü için getirdikleri çözüm arayışını iki kısma ayırabiliriz; ilk olarak zorunluluğun nasıl bir ilişki olduğunu saptamışlardır. Bunun için zorunluluğu konu ile yüklem arasında bağıntı, kapsama yahut her ikisi olarak görmüştür. İkinci olarak, zorunlu önermelerin diğer kipli önermelerle ilişkilerinin incelenmesi üzerine odaklanılmıştır. Bu bağlamda, Aristoteles'in metinleri dâhilinde, kipli önermeleri nasıl tanımlandığı ve zorunlu ve assertorik önermeler arasındaki ilişkinin nasıl olduğu anlaşılacağına da sorunun çözüme kavuşacağını umuyorum. Ancak zorunluluğun tanımı ve ne olduğu probleminin tabi ki önemli olduğu ancak burada ki sorunun çözümü açısından verilmesinin gerekli olmadığı görüşündeyim.

Aristoteles'in 26a8'de ve diğer yerlerde vermiş olduğu "her insan hayvandır" önermesini assertorik bir önerme olarak değerlendirmesine rağmen Barbara-XLL formunun geçersizliğini göstermek amacıyla verdiği örnekte "her insan zorunlu olarak hayvandır" şeklinde bir zorunlu önerme olarak alması tezat bir durum olmaktadır. *Analytica Posteriora I* bölüm IV'de καθ' ὑποκειμένου olarak yüklenenlerin zorunlu olmadığını belirtmesine rağmen,

insana hayvan καθ' ὑποκειμένου olarak yüklenmesini zorunlu olarak alması ikinci bir tezatlığı veriyor. Üçüncü olarak zorunlu yüklenenin bir nedene bağlı olması gerektiğini söyleyen Aristoteles'in insanın hayvan olduğunu söylemekle hiç nedenin olmaması bu önermeyi zorunlu olmaktan alı koyar. Aristoteles'in Barbara-XLL formuna muhalefetine karşı çıkmayacağım, ancak verdiği örnek birçok açıdan uygunsuz görünmektedir. Aristoteles'in eserleri arasında bağlantı kurmak bir yana, bazı durumlarda tek bir eseri içinde dahi tutarsızlıkların ortaya çıkması kaçınılmazdır. Bunun nedeninin araştırması başka bir çalışmanın konusu olmasına rağmen şunu belirtmek isterim ki bu durumun neticesi sıraladığım farklı görüşlerin ortaya çıkmasında ana etken olmuştur. Yorumcular ipin ucunu farklı bir yerden tutarak ilerlemiştir.

Aristoteles önermeyi mutlak (ἀπλός) olarak alır ve kıyas kurulurken öncüllerin (πρότασις) mutlak olarak alınması gerektiğini belirtir.⁷⁷ Mutlak önermeyi (ἀπλῆ ἀπόφανσις):

Ἔστι δ' ἡ μὲν ἀπλῆ ἀπόφανσις φωνῆ σημαντικῆ περὶ τοῦ εἰ ὑπάρχει τι ἢ μὴ ὑπάρχει, ὡς οἱ χρόνοι διήρηνται.⁷⁸

Mutlak önerme bir şey hakkında bir şeyin ait olup yahut ait olmadığı hakkında, zamanı bölecek şekilde, anlamlı sestir

şeklinde tanımlamaktadır. Mutlak önerme “ait olan” (ὑπάρχει) ve “ait olmayan” (μὴ ὑπάρχει) olmak üzere iki şekildedir. Ait olan ifade tasdiki (κατάφασις) “bir şey hakkında bir şeyin (τινὸς κατὰ τινός)” ve ait olmayan ifade ise inkârî (ἀπόφασις) “bir şeyin bir şeyden (τινὸς ἀπὸ τινός)” ifade eder. Burada “bir şey (τινὸς)” ifadesi “durum (φάσις)” a tekabül eder ki bu da, eylem (ῥῆμα) ve ad (ὄνομα) ifade eder. Bu durumda “ῥῆμα κατὰ ὄνομα” şeklindedir ve bu bağıntı eylemin kendisinin fiil olmasıyla yahut “-dir (εἶμι)” ile bağlanmasıyla yapılır.

Önermenin mutlak olmasının sebebi eylemin tek (εἷς) olarak alınmasıdır⁷⁹. Eğer eylem çoksa (πολύς) ya birden çok tasdik olur yahut tek bir tasdik olur. Bunun tek bir önerme olması için bu çokların tek bir eylem halinde olması (τὸ ἓν κατὰ πολλῶν) gerekir. Bu durum Mutlak önermelerin asserterik önermeler olduğu anlamına gelemez. Mutlak önermeler tek bir eylem kullanılarak oluşturulabileceği gibi birden fazla eylemle de oluşturulabilir ancak birleşimin teki bildirmesi gerekir ve bu önermelerin oluşabilmesini Aristoteles *De Interpretatione* 11. bölümde iki kurala göre bina eder;

⁷⁷ Aristotle, *Analytica Priora*, 34b8-11

⁷⁸ Aristotle, *De Interpretatione*, 17a23-24

⁷⁹ Önermenin mutlak olmasının başka gerekçeleri de vardır. Ancak incelememiz bu özelliği çerçevesindedir.

1. İkisi birbirinin ve ikisi birden öznenin arazı olmayacak⁸⁰; ayrıca birbirinde içkin olmayacak.⁸¹
2. Yeni eylem önceki eylemde içkin olmalı yahut çelişğinde içkin olmalı. Bu durumda eylemlerin yüklenmesi zorunlu değil, içkin ise ana eyleme yüklenmesine rağmen, çelişğinde içkin ise yüklenmez.⁸²

De Interpretatione 12. bölüme başlarken “Bunları belirledikten sonra,... (Τούτων δὲ διωρισμένων σκεπτέον ὅπως ἔχουσιν...)”⁸³ ifadesinden sonra kipli önermelerin deçillemelerini vermeye başlar. Görüşüme göre, açıktır ki kipli önermelerin tanımlarının 11. bölümde verilen uygulamaya göre yapılacağı, akabinde ise 12. bölümde bu önermelerin tasdik ve inkârlarının incelemesine geçtiğı anlaşılmaktadır. Kipli eylemlerde, diğereylemlerle bir araya gelerek kipli önermeleri 11. bölümdeki kurallara göre oluşturur. Bu şekilde kipli önermeler ile assertorik önermeler arasındaki ilişkiyi anlamamız mümkün olacaktır.

“Sokrates iyi kunduracıdır” ifadesinde “iyi”, “Sokrates”e yüklenmemekte, ancak “kunduracı” “Sokrates”e yüklenmektedir. “iyi kunduracı” ifadesi de “kunduracı tarafından içerilmektedir. Buradaki “iyi” eylemi “zorunlu” gibidir. Eğer “Sokrates kunduracı olması zorunlu” dediğimizde aynı durum geçerli olacaktır. Burada “zorunlu”, “Sokrates” te araz değıldir ve “kunduracı olması zorunlu”, “kunduracı” da içkindir.

“Sokrates ölü insandır” örneğindeki gibi “ölü insan”ın “insan” olamayacağı, “imkânsız” kipinin durumu gibi olacaktır. “Sokrates insan olması imkânsız” önermesinde aynı durum söz konusudur. “imkânsız”, “Sokrates” in arazı değıldir ve “insan olması imkânsız”, “insan” ın çelişğinde içkin olarak bulunur.

Assertorik önermeden anlayacağım kipli eylemin kullanılmadığı mutlak önermelerdir. Örneğin, “Sokrates kunduracıdır” ve “Sokrates iyi kunduracıdır” önermeleri assertorik önermelerdir. Bu önermelere kipli eylemler eklenerek kipli önermeler haline getirilirler; “Sokrates kunduracı olması zorunludur” ve “Sokrates iyi kunduracı olması zorunludur”. Önermenin assertorik olarak verilmesi, onun kip ile bağlanmadığı anlamına gelmez. Bu sebeple mantıkta meydana gelen yanlışlıkların başında yer alan bir durum oluşur. Önermede kipi günlük kullanımda olduğu gibi yutularak söylenmesiyle

80 Aristotle, *De Interpretatione*, 21a7-10

81 Aristotle, *De Interpretatione*, 21a16

82 Aristotle, *De Interpretatione*, 21a18-23

83 Aristoteles, *De Interpretatione*, 21a34

ortaya çıkacak çıkarımların hatalı olacağı ortadadır. Bu durumda assertorik önermeler kip önermeleri ya içerecektir yahut çelişğinde içerecektir.

Aristoteles'te bir önermenin zorunluluğu hakkında, önermenin tamamının zorunluluğu yüklemine konuya ait olmasının zorunluluğu hakkındaki yorumlarına rastlamaktayız. Eğer önerme bir kıyas neticesinde elde edilen çıkarım (ἐξ ἀνάγκης συμβαίνει) ise bu önerme zorunludur⁸⁴, bu yaklaşım önermenin geçerliliği ile ilgilidir. Diğer taraftan bu önerme öncül olarak alınmaya kalkılsa dahi zorunluluğu geçerliliğine göre değil, yüklenmesine göre değerlendirilecek ve ait olmasına göre “ἐξ ἀνάγκης ὑπάρχειν” zorunlu olacaktır. Bu bağlamda yapısı zorunlu bir çıkarımı göstermekte, önermesinin bir nedene (orta terime) bağlı olarak yani bir kıyas neticesinde elde edilen bir sonuç olduğunu göstermektedir: “ἀνάγκη δὴ τὸ Α παντὶ τῷ Β ὑπάρχειν”. Bu önermenin zorunluluğu “ἀνάγκη δὴ” ile verilmiştir, bu ifadenin anlamı “zorunlu olarak” şeklinde verilebilir.

ἔτι ἡ ἀπόδειξις τῶν ἀναγκαίων, ὅτι οὐκ ἐνδέχεται ἄλλως ἔχειν, εἰ ἀποδέδεικται ἀπλῶς: τούτου δ' αἴτια τὰ πρῶτα, εἰ ἀδύνατον ἄλλως ἔχειν ἐξ ὧν ὁ συλλογισμός.⁸⁵

İspatlama zorunludur, başkaca olması muhtemel değildir, eğer ispatlamalar mutlak ise: bunlar ilktendir, kıyastan olanın başkaca olması imkansız.

Paragrafından bu zorunluluğun aslında önermenin geçerliliğini ifade ettiği anlaşılmaktadır.

“Okula gitmek zorundayım” şeklinde bir cümle duyduğumuzda, “neden?” sorusunu yöneltiriz. Bu durumun zorunluluğu neden bağlı olarak gelmekte ve “okula gidiyorum” ifadesinin zorunlu olarak geçerliliğini göstermektedir. Bu soruya verilecek cevap ise uygun bir kıyas neticesinde orta terim olacaktır. O halde bir kıyas neticesinde elde edilen çıkarımın zorunlu olduğu söylenmekle; konu ile yüklem arasındaki ilişkinin zorunlu olarak dile getirilmesi başka şeylerdir. O halde, önermenin kipi ne olursa olsun sonuç bir kıyas neticesinde elde edilmişse;

Zorunlu olarak A her B ye aittir (ἀνάγκη δὴ τὸ Α παντὶ τῷ Β ὑπάρχειν)

Zorunlu olarak A her B ye ait olması zorunludur (ἀνάγκη δὴ τὸ Α παντὶ τῷ Β ὑπάρχειν ἐξ ἀνάγκης)

84 Aristoteles, *Analytica Priora*, 24b19

85 Aristoteles, *Metaphysica*, 1015b7-9

Zorunlu olarak A her B ye ait olması muhtemeldir (ἀνάγκη δὴ τὸ A ἐνδέχεται παντὶ τῷ B ὑπάρχειν)

ancak bu zorunluluk bir kip değildir. Çünkü özne ve yüklem arasındaki bağıntının (συμπλοκή) durumunu bildirmemekte, bu bağıntının bir nedene dayalı olarak kurulduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan ise öznenin yükleme ait olmasının zorunlu olduğunu göstermektedir; “τὸ A παντὶ τῷ B ὑπάρχειν ἐξ ἀνάγκης”. Burada zorunluluk “ἐξ ἀνάγκης” ile verilmiştir; ve “zorunluluktan” yahut “zorunludur” olarak tercüme edilebilir. Buradaki zorunluluk ise terimlerin bağlanmasından kaynaklıdır.

Zorunlu olanın eylemde içkin olması, eylemin çelişğinde içkin olanların zorunlulukla ait olmasını engellemektedir. Bu durumdan kurtulmak için, Aristoteles'in bir diğer zorunlu olanın imkânsız ile verdiğini görüyoruz. Bu durumda iki zorunluluktan bahsedilir, birincisi eylemde içkin olan zorunluluk, ikincisi eylemin çelişğinde içkin olan zorunluluk. Bu durumda “olması imkânsız” olanın “olmaması zorunlu” bağıntısı çıkacaktır ve 22a38-b10 de ki bağıntılar ışığında incelenir.

Aristoteles, 29b33 de kipli önermelerin terimlerinin aynı tarzda bağlanmadığını ifade eder. Aristoteles'in bu terimleri ve arasındaki bağlantıyı nasıl kurduğunu anlamamız için aşağıdaki paragrafa bakmamız yerinde olacaktır;

ὄρον δὲ καλῶ εἰς ὃν διαλύεται ἡ πρότασις, οἷον τὸ τε κατηγορούμενον καὶ τὸ καθ' οὗ κατηγορεῖται,...⁸⁶

önermelerde birbirinden ayrılan parçalara terim derim, örneğin yüklenen ve yüklenilen, '-dir' yahut 'değildir' eklenen [yahut ayrılan].

Bu durumu şu şekilde ifade edebiliriz; “τὸ A τῷ B παντὶ ὑπάρχειν” the-re “τὸ A”, “καθ' οὗ τὸ B” ye aittir. Bununla birlikte, zorunlu olarak alırsak: “τὸ A τῷ B παντὶ ὑπάρχειν ἐξ ἀνάγκης”dir, burada “τὸ A”, “καθ' οὗ τὸ B ἐξ ἀνάγκης”ye aittir. Böylece, bir zorunlu önermede yüklem zorunlu olarak yüklendiği tüm özneleri bir küme halinde alırsak, bunu LB ile gösterelim, bu küme B ya dahil olacaktır. Çünkü yüklelemenin mutlak (ἀπλόος) olması bu durumu gerektirir. O halde, Eğer Γ, καθ' οὗ τὸ B ye aittir ve B, καθ' οὗ τὸ A ἐξ ἀνάγκης aittir ise, Γ, καθ' οὗ τὸ A ἐξ ἀνάγκης ye aittir. Bu durumu şu şekilde ifade edebiliriz;

86 Aristoteles, *Analytica Priora*, 24b16

Zorunluluk bağıntısından açıktır ki, Aristoteles'in vermiş olduğu ispatının başarılı olduğu, Barbara – XLL formunun geçersiz olduğu [ama tutarlı], buna rağmen Barbara – XLX formunun geçerli olduğu görüşündeyiz. Bu durumda, bu formun geçerliliğinin ispatını vermek uygun olacaktır;

- (1) verilsin
- (2) verilsin
- (3) ?
- (4) farzedelim
- (5) 1 ve 4 için Baroco – XXX'den 2 ile çelişki
- (6) Geçerlidir.

Öz

Aristoteles'in İki Barbara Sorunu Üzerine

Aristoteles mantığının belki de en tartışmalı kısmını kipli öncüllerle elde edilecek çıkarımlar oluşturur. Aristoteles'in bilgi kuramı açısından zorunlu öncüllerle elde edilecek çıkarımların nasıl elde edileceği önem arz etmesine rağmen, karışık öncüllerle de zorunlu bir çıkarım elde edilebilir mi sorusunu da incelemeyi ihmal etmemiştir. Aristoteles'in bilmek için nedene ulaşmamız gerektiğini ve bu bilgininde orta terime zorunlu öncüllerle bağlanması gerektiğini, elde edilmesi gerekli tek formun Barbara-LLL formu olduğunu ifade eder. Ancak Barbara-LXL şeklinde kurulacak bir kıyasında geçerli olacağını, bununla birlikte Barbara-XLL şeklindeki bir kıyasın ise geçersiz olacağını da belirtmektedir. Bu iki Barbara formunun geçerliliklerinin bilgi kuramı açısından ciddi bir önemi olmamasına rağmen halefi Theophrastus tarafından başlatılan tartışmalar büyüyerek günümüze değin sürmüştür. Çalışmamızda günümüze kadar olan tartışmaların bir kısmını belirli özellikler dâhilinde inceleyecek ve bu yorumlar hakkındaki görüşlerimizi aktaracağım. Amacım sorunun tarihi süreçte nasıl bir gelişim gösterdiğini aktararak, çözüm bulma çalışmalarının beraberinde hangi sorunları da getirdiğini göstermektir. Nihayetinde, Aristoteles'in kipli önerme tanımını açıklamak ve Aristoteles'in iki Barbara hakkındaki kanıtlarını teyit etmek istiyorum.

Anahtar Kelimeler: Aristoteles, Kıyas, Kip, Zorunluluk, İki Barbara

Abstract

On The Aristotle's Two Barbaras Problem

Perhaps the most controversial part of the Aristotle's logic is to be obtained as modal syllogisms. Despite what the implications will be achieved with the necessary premise to the terms of Aristotle's theory of knowledge it is important to obtain, He has not neglect the investigation the question of to obtain necessary inferences with mixed premises. Aristotle express that I need to reach cause for the purpose to know and for knowledge must be connected by the necessary premises to the middle term, and Barbara-LLL form is to obtain that one form is required. However, it said it would be available in the form of a syllogism Barbara-LXL. in addition, the form of a syllogism Barbara-XLL would be invalid. Although these both Barbara forms is not a serious consideration, initiated discussions by his successor and pupil Theophrastus is continued to grow until today. In our work to be viewed part of the debate to present within certain features and I will communicate our views on these comments. Our aim are to show how the development process of transferring the history of the problem, to show that which is brought problems followed by works of finding solutions. Finally I want to explain Aristotle's definition of modality and to affirm for Aristotle's proofs about two Barbara.

Keywords: Aristotle, Syllogism, Modality, Necessity, Two Barbaras

Kaynakça

- Alexander of Aphrodisias. *On Aristotle's Prior Analytics 1.8-13 (with 1.17, 36b35-37a31)*. Çeviren I. Mueller ve J. Goald. New York: Cornel University Press, 1999.
- Aristotelis. *Analytica Priora et Posteriora*. Düzenleyen: William David Ross ve Lorenzo Minio-Paluello. Oxford Classical Texts, 1964.
- —. *Categoriae et Liber de Interpretatione*. Düzenleyen: Lorenzo Minio-Paluello. Oxford Classical Texts, 1949.
- Aristotle. *Complete Works of Aristotle*. Düzenleyen: Jonathan Barnes. Cilt 1. Princeton University Press, 2014.
- Becker, Albrecht. *Die Aristotelische Theorie der Möglichkeitsschlüsse*. Junker und Dünnhaupt, 1933.
- Bekker, Immanuel. *Aristotelis Opera edidit Academia Regia Borussica, Volumen primum*. Berolini, apud G. Reimerum, 1831.
- Bochenski, Joseph M. *Ancient Formal Logic*. Amsterdam: North-Holland Pub. Co., 1951.
- Bochenski, Joseph M., ve Thomas Ivo. *A History of Formal Logic*. 1961.
- Corcoran, John. "Completeness of an Ancient Logic", *Journal of Symbolic Logic* 37 (1972): 696-702.
- Gili, Luca. "Alexander of Aphrodisias' solution to the puzzle of the two modal Barbaras: a semantic approach", *Documenti e Studi sulla Tradizione Filosofica Medievale* 23 (2012): 35-64.
- Grünberg, Teo, David Grünberg, Adnan Onart, ve Halil Turan . *Mantık Terimleri Sözlüğü*. 3. Baskı. Ankara: ODTU Yayıncılık, 2003.
- Henle, Paul. "On The Fourth Figure of The Syllogism", *Philosophy of Science* 16, no. 2 (1949): 94-104.
- Hintikka, Jaakko. "An Aristotelian Dilemma", *Ajatus* 22 (1959): 87-92.
- İnan, İlhan. "Aynıların Ayırdedilemezliği", *Felsefe Tartışmaları* 26 (2000): 15-20.
- Kaya, Mahmut. *İslam Kaynaklarında Felsefe Metinleri*. İstanbul: Klasik, 2007.
- Kelikli, Murat. "Aristoteles'te Abese İrca Yöntemi", *Kutadgubilig: Felsefe Bilim Araştırmaları* 23 (2013): 91-105.
- Łukasiewicz, Jan. *Aristotle's syllogistic from the standpoint of modern formal logic*. London: Oxford Clarendon Press, 1957.
- McCall, Storrs. *Aristotle's Modal Syllogisms*. Amsterdam: North-Holland Publishing Co., 1963.
- Quine, Willard Van Orman. *From a Logical Point of View: 9 Logico-philosophical*

Essays. 2d. Harvard University Press, 1964.

- Rescher, Nicholas. "Aristotle's Theory of Modal Syllogisms and its Interpretation", *Essays in Philosophical Analysis*, 33-60. Pittsburgh, 1969.
- Rescher, Nicholas, ve Zane Parks. "A New Approach to Aristotle's Apodeictic Syllogisms", *The Review of Metaphysics* 24, no. 4 (1971): 678-689.
- Rini, Adriane. *Aristotle's Modal Proofs: Prior Analytics A8-22 in Predicate Logic*. Springer, 2010.
- Ross, William David. *Aristotle's Prior and Posterior Analytics*. Clarendon Press, 1949.
- Smith, Robin. "Logic", *The Cambridge Companion to Aristotle* içinde, düzenleyen: J. Barnes, 27-65. 1995.
- Striker, Gisela. *Aristotle's Prior Analytics book I: Translated with an introduction and commentary*. Oxford: Oxford University Press, 2009.
- Sugihara, T. "Necessity and Possibility in Aristotelian Syllogistic", *Memoirs of the Liberal Arts College, Fukui Univ.* 6 (1957): 75-87.
- Ural, Şafak. "Lukasiewicz-Tarski Notasyonu", *Felsefe Arkivi* 22-23 (1981): 281-288.
- von Wright, Georg H. *An essay in modal logic*. Amsterdam: North-Holland Publishing Company, 1951.
- Weidemann, Hermann. "Aristotle on the reducibility of all valid syllogistic moods to the two universal moods of the first figure (APr A7, 29b1-25)", *History and Philosophy of Logic* 25, no. 1 (2004): 73-78.